

การแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมในนวนิยายเรื่อง

“Memoirs of a Geisha”

Translation of cultural terms in “Memoirs of a Geisha”

พรรณี ภาระโกชนัน*
ff_boy062@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นจาก นวนิยายเรื่อง *Memoirs of a Geisha* ของ Arthur Golden และฉบับแปลภาษาไทยโดย วิทยาสะก้า สิ่งที่น่าสนใจในบทความนี้คือ เรื่องกลวิธีและปัญหาที่พบในการแปลคำศัพท์ ภาษาอังกฤษที่สื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น ผลการศึกษาด้านกลวิธีการแปลมี 3 วิธีด้วยกัน คือ การแปลตรงตัว การปรับเป็นประโยคหรือวลี และการใช้คำที่มีความหมายเฉพาะ ซึ่งสามารถสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านฉบับแปลได้อย่างถูกต้อง ปัญหาที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้คือ การใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษเพื่อสื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น อาจทำให้ ความหมายบางส่วนขาดหายไป รวมถึงความหมายโดยนัยที่แฝงอยู่ในคำศัพท์อาจก่อให้เกิด ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อน ส่งผลให้การสื่อความหมายถึงวัฒนธรรมดังกล่าวในฉบับแปลไม่ ถูกต้อง การทำความเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมเป็นสิ่งสำคัญในการแก้ปัญหการแปล คำศัพท์ทางวัฒนธรรม รวมถึงประสบการณ์และความรู้พื้นฐานของผู้แปลก็เป็นส่วนช่วยให้ การถ่ายทอดความหมายเป็นไปอย่างถูกต้อง ข้อสังเกตที่พบจากการศึกษาในครั้งนี้คือ ความ โกลัศจรรย์ระหว่างวัฒนธรรมส่งผลกระทบต่อการแปลในด้านการทำความเข้าใจต้นฉบับและ วัฒนธรรมด้วย

คำสำคัญ: วัฒนธรรม, เกอิชา, การแปล

* นักศึกษาหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา สถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

Abstract

This paper is part of a master's thesis research entitled *A study of Japanese culture in "Memoirs of a Geisha" by Arthur Golden and its Thai translation by Wiyasakam*. The objective is to present techniques and problems found in translating English words represented in Japanese culture. The results show that three techniques were used in translating cultural terms: literal translation, descriptive phrase modification, and specification. These techniques were able to convey the cultural meaning correctly in the target text. The major problem found in this study was that the Japanese cultural meaning conveyed by English words may be diminished. Moreover, the connotative meaning embedded in the words may cause some misunderstanding, which resulted in incorrect translation. Profound understanding in context and culture is essential in solving cultural translation problems. The experience and knowledge of the translator are also important to convey the correct meaning in the target text. One remarkable point identified in this study is that familiarity with both cultures is an important factor in understanding the context and culture of the source text.

Keywords: culture, Geisha, translation

1. บทนำ

บทความเรื่องนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง การศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากนวนิยายเรื่อง “Memoirs of a Geisha” ของ Arthur Golden และฉบับแปลภาษาไทยโดย วิทยาสะก้า เรื่องที่ผู้ศึกษาต้องการนำเสนอในบทความนี้คือ เรื่องของการแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น ซึ่งผู้ศึกษาเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและสามารถนำเสนอมุมมองที่เกี่ยวข้องกันระหว่างภาษาและวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

“Memoirs of a Geisha” เป็นเรื่องของเด็กสาวคนหนึ่งชื่อชิโยะ ที่โชคชะตานำพาให้เธอได้มาเป็นเกอิชาในย่านกิออนที่มีชื่อเสียงในเมืองเกียวโต นอกจากนวนิยายเรื่องนี้จะนำเสนอเรื่องราวชีวิตของเกอิชาแล้ว ผู้แต่งยังได้สอดแทรกรายละเอียดที่แสดงถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่นเอาไว้อย่างมากมายและหลากหลาย

การแปลต้นฉบับที่มีรายละเอียดทางวัฒนธรรมสูง จำเป็นต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมนั้นๆ อีกทั้งในการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่ไม่คุ้นเคย ก็จำเป็นต้องใช้ทักษะและกลวิธีเพื่อถ่ายทอดความหมายให้ผู้อ่านต่างวัฒนธรรมได้เข้าใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแปลต้นฉบับที่มีเนื้อหาทางวัฒนธรรมที่แตกต่างจากวัฒนธรรมของผู้เขียนดังเช่นนวนิยายเรื่องนี้ เนื่องจากคำศัพท์ทางวัฒนธรรมหลายคำถูกแทนที่ด้วยคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เป็นที่เข้าใจของชาวตะวันตก ตัวอย่างเช่นคำว่า “cherry blossom” ซึ่งเป็นดอกไม้ชนิดหนึ่งที่มีชื่อเสียงและเป็นสัญลักษณ์ของประเทศญี่ปุ่น สำหรับคนไทยก็คือดอก “ซากุระ” โดยที่เป็นคำทับศัพท์ภาษาญี่ปุ่นนั่นเอง และด้วยเหตุนี้ การทำความเข้าใจต้นฉบับและวัฒนธรรมญี่ปุ่นอย่างถูกต้องจึงเป็นสิ่งสำคัญในการตีความและถ่ายทอดความหมายที่แท้จริงทางวัฒนธรรมดังกล่าว

สำหรับในบทความเรื่องนี้ ผู้ศึกษาจะขอนำเสนอกลวิธีการแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น โดยจะนำเสนอแนวคิดที่เกี่ยวข้อง รวมถึงกลวิธีการแปลและปัญหาที่พบในการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมดังกล่าว และในตอนท้ายจะเป็นการอภิปรายถึงความสำคัญและอิทธิพลที่ภาษาและวัฒนธรรมมีต่อกัน

2. การแปลและวัฒนธรรม

ในการแปลนั้น นอกจากผู้แปลจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในภาษาต้นฉบับและภาษาฉบับแปลเป็นอย่างดีแล้ว เรื่องของวัฒนธรรมก็นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ไม่อาจมองข้ามได้ เพราะภาษาและวัฒนธรรมนั้นมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เอ็ดเวิร์ด ซาเพียร์ (Edward Sapir) นักภาษาศาสตร์และนักมานุษยวิทยาคนสำคัญ ได้กล่าวถึงความหมายของวัฒนธรรมไว้ว่า วัฒนธรรมคือสิ่งที่ซับซ้อนอันประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ

จริยธรรม กฎหมาย จารีต วิถีชีวิต และอื่นๆ ที่ปฏิบัติโดยบุคคลผู้ซึ่งเป็นสมาชิกของสังคมหนึ่ง และซาเพียร์ยังเชื่อว่า ภาษามีอิทธิพลต่อการรับรู้โลกภายนอกของเรา ดังนั้น ภาษาแต่ละภาษาจึงย่อมส่งผลให้การรับรู้ของคนแต่ละชนชาตินั้นแตกต่างกัน (Edward Sapir อ้างใน Katan, 2004: 102)

สัทญลวี สายบัว (2550: 3) กล่าวว่า ภาษาคือผลิตผลของสังคมมนุษย์ ซึ่งมนุษย์ในแต่ละสังคมก็มีวัฒนธรรม ทักษะคติ ความเชื่อ และมุมมองต่อโลกที่แตกต่างกัน ดังนั้น การแปลนอกจากจะเป็นการถ่ายทอดความหมายของภาษาแล้ว ยังเป็นการถ่ายทอดวัฒนธรรมและมุมมองของสังคมดังกล่าวด้วย

ไนดา (Nida, 1964: 194-208) ได้นำเสนอประเด็นปัญหาทางวัฒนธรรมในการแปลเอาไว้ ซึ่งแนวคิดนี้เน้นว่ามีอิทธิพลในการศึกษาการแปลและวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยประเด็นทางวัฒนธรรมทั้งหมดมีอยู่ 5 หัวข้อด้วยกัน ได้แก่ 1) วัฒนธรรมทางนิเวศวิทยา (ecology culture) หมายถึง เรื่องของความแตกต่างทางสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ พืชพรรณ และสัตว์ต่างๆ ความแตกต่างในเรื่องนี้ทำให้แต่ละชาติมีคำที่ใช้เรียกสิ่งต่างๆ ตามธรรมชาติแตกต่างกัน 2) วัฒนธรรมทางวัตถุ (material culture) หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้หรือวัตถุต่างๆ ที่มนุษย์เป็นผู้คิดค้นหรือประดิษฐ์ขึ้น 3) วัฒนธรรมทางสังคม (social culture) หมายถึง เรื่องของการปฏิบัติตัวของคนในสังคม ค่านิยม ความเชื่อ แบบแผนการดำเนินชีวิต และมารยาทต่างๆ 4) วัฒนธรรมทางศาสนา (religious culture) หมายถึง เรื่องของความเชื่อทางศาสนาต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดประเพณีและขนบธรรมเนียมอื่นๆ และเป็นรากฐานทางความคิดของคนในสังคมนั้นๆ และ 5) วัฒนธรรมทางภาษา (linguistic culture) หมายถึง ระบบภาษาและการใช้ภาษาในสังคมนั้นๆ ซึ่งแต่ละภาษานั้นย่อมมีระบบโครงสร้าง หน่วยคำ และการใช้แตกต่างกันออกไป

การแปลเรื่องราวที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชนชาติอื่นนั้นย่อมเกิดปัญหาในการแปลขึ้นเสมอ เนื่องจากมีช่องว่างหรือความแตกต่างระหว่างวัฒนธรรมของต้นฉบับและ ฉบับแปล (Newmark, 1988: 94) ยิ่งวัฒนธรรมนั้นมีความแตกต่างกันมากเพียงไร ปัญหาในการแปลก็จะยุ่งยากขึ้นเท่านั้น ซึ่งหน้าที่ของผู้แปลก็คือ การเชื่อมช่องว่างเหล่านี้เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้อ่านฉบับแปลให้ได้

ในการสื่อความหมายทางวัฒนธรรมเพื่อให้เป็นที่เข้าใจต่อผู้อ่านในอีกวัฒนธรรมหนึ่งนั้น อาจต้องมีการปรับบทแปลเพื่อให้สามารถสื่อความหมายได้ถูกต้องหรือใกล้เคียงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมนั้นๆ มากที่สุด แต่ไม่ว่าจะเลือกใช้วิธีใดก็ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมและบริบทเป็นหลัก อีกทั้งผู้แปลยังต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์และรูปแบบของต้นฉบับ เพื่อเป็น

แนวทางในการเลือกใช้คำเพื่อสื่อความหมาย อารมณ์ และรูปแบบได้เท่าเทียมกับต้นฉบับ และเป็นที่น่าสนใจของผู้อ่านฉบับแปลมากที่สุด

ในส่วนต่อไปจะเป็นการนำเสนอผลการศึกษารื่องกลวิธีการแปลคำศัพท์ ภาษาอังกฤษที่นำเสนอวัฒนธรรมญี่ปุ่น โดยข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาทั้งหมดรวบรวมจาก นวนิยายเรื่อง “*Memoirs of a Geisha*” และฉบับแปลภาษาไทยที่ใช้ชื่อว่า “เกอิชา”

3. กลวิธีการแปล

คำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่รวบรวมจากนวนิยายเรื่องนี้ ผู้ศึกษาได้ใช้แนวทางของไนดา (1964: 194-208) เรื่องปัญหาทางวัฒนธรรมในการแปลเป็นเกณฑ์ในการคัดแยกข้อมูล ผู้แต่ง มีวิธีการนำเสนอข้อมูลทางวัฒนธรรมหลายวิธีด้วยกัน โดยในบทความเรื่องนี้จะขอเน้นเรื่องของการแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น ในการแปลคำศัพท์ ชนิดนี้พบว่า ผู้แปลมีกลวิธีการถ่ายทอดความหมาย 3 วิธีด้วยกัน ดังจะอธิบายต่อไปนี้

3.1 การแปลตรงตัว

การแปลตรงตัวในที่นี้คือ การใช้คำที่มีความหมายเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ ภาษาอังกฤษ และเป็นที่น่าสนใจของผู้อ่านฉบับแปลได้ในทันที ผู้แปลใช้กลวิธีการแปลลักษณะ นี้ในการแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่มีความหมายเทียบเท่าหรือเทียบเคียงได้กับคำศัพท์ใน ภาษาญี่ปุ่น ตัวอย่างที่พบมีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 1

สถานการณ์ ชิโอะกับมาเมฮาผู้ซึ่งเป็นเกอิชาที่ดูแลชิโอะอยู่ เข้าพิธีแลกจอกเหล้าเพื่อ สาบานเป็นพี่น้องกันที่โรงน้ำชา และเมื่อทำพิธีแลกจอกเสร็จแล้ว ชิโอะ มาเมฮา และผู้ร่วม พิธีทุกคนก็ร่วมรับประทานอาหารกลางวันด้วยกัน ซึ่งเป็นอาหารมงคลชนิดหนึ่งของญี่ปุ่นที่ เรียกว่า “ข้าวแดง”

ต้นฉบับ After the ceremony we went into another room for a lunch of “red rice,” made of rice mixed with red beans. (P.195)

บทแปล หลังจากเสร็จพิธี เราก็ก้าวออกไปยังอีกห้องหนึ่งเพื่อกิน ‘ข้าวแดง’ ซึ่งเป็นข้าวผสมกับถั่วแดง (น.387)

คำว่า “ข้าวแดง” ในตัวอย่างนี้เป็นคำที่ใช้วิธีแปลตรงตัวมาจากคำว่า “red rice” ซึ่ง ศัพท์คำนี้ผู้แต่งก็ใช้วิธีการแปลตรงตัวจากคำศัพท์ในภาษาญี่ปุ่น คือคำว่า “เซกิฮัง” (sekihan - 赤飯) ที่แปลได้ว่าข้าวแดงเช่นกัน (seki แปลว่า “สีแดง” ส่วน han แปลว่า “ข้าว”) ดังนั้น การสื่อความหมายถึงสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมญี่ปุ่นในตัวอย่างนี้จึงสามารถทำได้ง่าย

ถึงแม้ว่าคำว่า “ข้าวแดง” ในวัฒนธรรมไทย อาจสื่อความหมายถึงข้าวชนิดหนึ่งที่มีการขัดสีออกน้อย ทำให้มีสีแดง แต่เมื่อพิจารณาจากบริบทที่ผู้แต่งบรรยายถึงส่วนผสมของอาหารชนิดนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจได้ว่า “ข้าวแดง” เป็นอาหารของญี่ปุ่นชนิดหนึ่ง ไม่ใช่ข้าวแดงในความเข้าใจของคนไทย อีกทั้งการใช้เครื่องหมายอัญประกาศเพื่อเน้นคำศัพท์ดังกล่าวในต้นฉบับก็ช่วยเน้นความหมายว่า คำนี้เป็นศัพท์เฉพาะที่ไม่ได้มีความหมายทั่วไป เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล ผู้แปลจึงเลือกนำเสนอโดยใช้เครื่องหมายอัญประกาศเดี่ยวเพื่อเน้นคำศัพท์ดังกล่าวเช่นเดียวกับในต้นฉบับด้วย

กลวิธีนี้เป็นการสื่อความหมายจากต้นฉบับภาษาอังกฤษอย่างตรงตัวตามต้นฉบับอย่างไรก็ตาม ในบางครั้งความหมายที่ได้อาจคลาดเคลื่อนหรือสื่อความหมายได้ไม่ตรงกับสิ่งที่ปรากฏในวัฒนธรรมญี่ปุ่น เนื่องจากผู้แต่งอาจมีการใช้การเทียบเคียงความหมายเพื่อนำเสนอข้อมูลทางวัฒนธรรมดังกล่าว ทำให้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้ไม่สามารถสื่อความหมายได้อย่างครบถ้วน ตัวอย่างที่พบมีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 2

สถานการณ์ ชิโอะพูดถึงหมอมิยูระ หมอเพียงคนเดียวในหมู่บ้านที่เป็นบ้านเกิดของชิโอะว่าเป็นคนสำคัญและชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเนื่องจากการศึกษาสูง

ต้นฉบับ Dr. Miura was a very important man—or so we believed in our village. He had studied in Tokyo and reportedly knew more Chinese characters than anyone. (P.12)

บทแปล ดร. มิยูระเป็นคนสำคัญมากคนหนึ่ง ที่คนในหมู่บ้านเราคิดกัน อย่างนั้นทั้งนี้ด้วยว่าเขาได้ไปเล่าเรียนถึงโตเกียวและรู้ตัวอักษรจีน มากกว่าใครๆ ทั้งนั้น (น.17)

คำว่า “Chinese characters” ในตัวอย่างนี้ ผู้ศึกษามีความเห็นว่าจะหมายถึงอักษรคันจิ (kanji – 漢字) ที่เป็นตัวอักษรชนิดหนึ่งในภาษาญี่ปุ่น ผู้แต่งใช้วิธีเทียบเคียงความหมายว่าเป็นตัวอักษรจีนเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจได้ง่าย เมื่อถ่ายทอดเป็นภาษาแปล ผู้แปลก็ใช้วิธีการแปลตรงตัวเป็นคำว่า “ตัวอักษรจีน” ซึ่งการถ่ายทอดความหมายในที่นี้ถูกต้องตามความหมายของคำศัพท์ภาษาอังกฤษ แต่การถ่ายทอดความหมายด้านวัฒนธรรมญี่ปุ่นอาจทำได้ไม่ครบถ้วน เนื่องจากผู้อ่านจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับภาษาญี่ปุ่นจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่า อักษรจีนที่กล่าวถึงนั้นคืออักษรคันจิ อีกทั้งผู้แต่งเองก็ไม่ได้อธิบายถึงแนวคิดทางสังคมที่แฝงอยู่ว่า ผู้ที่รู้อักษรคันจิมามากจะถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ จึงอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้

วิธีการแปลตรงตัวเป็นวิธีการถ่ายทอดความหมายตามความหมายของคำศัพท์ ซึ่งในบางครั้งคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผู้แต่งเลือกใช้ก็อาจทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมที่แฝงอยู่ถูกลดทอนหรือขาดหายไป และเมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปลก็อาจทำให้ความหมายดังกล่าวคลาดเคลื่อนไปจากเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่กล่าวถึงได้

3.2 การปรับเป็นประโยคหรือวลี

การปรับเป็นประโยคหรือวลีคือ การแทนที่คำศัพท์ภาษาอังกฤษด้วยวลีหรือประโยคสั้นๆ เพื่อสื่อความหมายถึงวัฒนธรรมญี่ปุ่น ผู้แปลใช้วิธีนี้ในการอธิบายความหมายของคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่มีการเทียบเคียงเป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษแล้ว ซึ่งคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ได้มักจะอยู่ในรูปของคำนามผสม (compound noun) เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล จึงอาจต้องมีการปรับให้เป็นวลีหรือประโยคเพื่อให้คำศัพท์นั้นสื่อความหมายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ตัวอย่างที่พบมีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 3

สถานการณ์ ชิโยะเพิ่งเข้ามาอยู่ที่สำนักเกอิชา และเธอก็ได้อธิบายถึงชีวิตความเป็นอยู่ที่นั่นรวมถึงงานที่เธอต้องทำในแต่ละวัน โดยในตอนนี้ชิโยะเล่าว่าในบางครั้งเธอก็ได้รับคำสั่งให้ออกไปซื้อของข้างนอกด้วย

ต้นฉบับ Sometimes I was sent to the pharmacist to fetch ointment for the cook's scabies, or to a shop on Shijo Avenue to fetch the rice crackers Auntie was so fond of. (P.51)

บทแปล มีบางครั้งบางครั้งว่าแม่ครัวจะใช้ให้ฉันไปซื้อยาทาแก้หิดจากร้านขายยา หรือไปซื้อขนมกรอบทำจากแป้งข้าวเจ้าซึ่งเป็นของโปรดของป้าที่ร้านถนนชิโยะ (น.96)

ในตัวอย่างนี้จะพบคำว่า “rice cracker” ซึ่งน่าจะหมายถึงขนม “เซ็นเบ้” (senbei - 煎餅) ที่เป็นขนมขบเคี้ยวทำจากแป้งข้าวเจ้าแล้วนำไปอบให้กรอบ ผู้แต่งใช้วิธีการเทียบเคียงความหมายโดยใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่สื่อถึงสิ่งที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน นั่นคือคำว่า “cracker” และยังได้เพิ่มคำว่า “rice” ลงไป เพื่อสื่อถึงส่วนผสมที่ใช้ในการทำขนมชนิดนี้ด้วย เมื่อถ่ายทอดเป็นบทแปล ผู้แปลจึงใช้วิธีการปรับเป็นวลีว่า “ขนมกรอบทำจากแป้งข้าวเจ้า” เพื่อใช้สื่อความหมายถึงขนมดังกล่าว โดยเป็นการตีความจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ผู้แต่งนำเสนอ

หากพิจารณาจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษ คำว่า “cracker” นั้นสื่อความหมายถึงอาหารที่ทำจากแป้ง มีความกรอบ มีขนาดเล็กพอดีคำ และโดยส่วนใหญ่แล้ว เมื่อกล่าวถึงคำว่า

“cracker” ก็มักจะสื่อความหมายถึงขนมปังกรอบชิ้นเล็ก แต่พิจารณาจากบทแปลแล้ว เป็นไปได้ว่า ผู้แปลมีความรู้ความเข้าใจถึงสิ่งที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอ จึงได้เลือกใช้คำที่สามารถสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับสิ่งที่มีอยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากที่สุดและเป็นที่เข้าใจของผู้อ่านฉบับแปลด้วย

นอกจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่เป็นคำนามผสมแล้ว ยังพบว่ามีการใช้กลวิธีนี้กับการแปลคำศัพท์ที่ไม่ใช่คำนามผสมด้วยเช่นกัน ดังในตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 4

สถานการณ์ ท่านบารอนที่เป็นคนนะหรือผู้อุปถัมภ์ของมาเมฮามาเยี่ยมเธอที่ห้องพัก หลังจากพูดคุยกันครู่หนึ่ง ท่านบารอนจึงสังเกตเห็นว่า ภาพเขียนที่แขวนผนังในห้องของมาเมฮานั้นเป็นภาพใหม่ที่เขาไม่เคยเห็น เขาจึงถามมาเมฮาว่า ทำไมจึงเปลี่ยนมาแขวนภาพนี้แทนภาพเขียนม้วนเก่า

ต้นฉบับ “Mameha,” he said, “what happened to that scroll you used to have in the alcove? It was an ink painting of something or other—much better than the thing you have there now.” (P.217)

บทแปล “เออ--มาเมฮา รูปแผ่นยาวแบบม้วนได้ที่แขวนผนังเหนือเตาผิงหายไปไหนเสียแล้วละ เป็นรูปเขียนด้วยหมึกจีนนะ สวยกว่ารูปใหม่นี้ตั้งเยอะ” (น.436)

ในตัวอย่างนี้จะพบคำว่า “scroll” ซึ่งเป็นคำที่ผู้แต่งใช้เพื่อสื่อถึงภาพเขียนแบบญี่ปุ่นที่สามารถม้วนเป็นทรงกระบอกได้ ผู้แปลได้ถ่ายทอดความหมายเป็น “รูปแผ่นยาวแบบม้วนได้” ซึ่งสามารถสื่อถึงวัตถุทางวัฒนธรรมดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง หากพิจารณาเฉพาะความหมายของศัพท์คำนี้จะพบว่าหมายถึงสิ่งที่มีลักษณะเป็นม้วนกระดาษ ซึ่งสิ่งที่บันทึกอยู่บนม้วนกระดาษนั้นเป็นได้ทั้งตัวอักษรและภาพเขียน จำเป็นต้องพิจารณาร่วมกับบริบทแวดล้อมจึงจะสามารถเข้าใจได้ว่าหมายถึงสิ่งใด ซึ่งจากตัวอย่างข้างต้น ในประโยคถัดไปเป็นการกล่าวถึงสิ่งที่บันทึกอยู่ในม้วนกระดาษ นั่นคือ “an ink painting” และจากประโยคนี้ทำให้ตีความได้ว่า ม้วนกระดาษที่กล่าวถึงนั้นก็คือม้วนภาพนั่นเอง

จะพบว่า กลวิธีการแปลคำศัพท์ภาษาอังกฤษโดยใช้การปรับเป็นประโยคหรือวลีนี้สามารถสื่อความหมายได้ชัดเจนกว่าต้นฉบับภาษาอังกฤษ ทั้งนี้ ผู้ศึกษาคาดว่า ผู้แปลสามารถตีความหมายจากคำศัพท์ภาษาอังกฤษดังกล่าวและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นพอสมควร เมื่อประมวลทั้งสองสิ่งเข้าด้วยกัน ผู้แปลจึงสามารถอธิบายถึงสิ่งที่ผู้แต่งต้องการสื่อได้อย่างถูกต้องและชัดเจน

3.3 การใช้คำที่มีความหมายเฉพาะ

การใช้คำที่มีความหมายเฉพาะคือ การแทนที่ด้วยคำที่เป็นหน่วยย่อยของคำศัพท์ในต้นฉบับเพื่อให้สื่อความหมายได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น วิธีนี้จำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของเนื้อหาและวัฒนธรรมเป็นอย่างดี จึงจะสามารถแทนที่ด้วยคำที่มีความหมายแคบกว่าคำศัพท์ในต้นฉบับได้ ตัวอย่างที่พบมีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 5

สถานการณ์ ชิโยะแอบออกไปหาพี่สาวที่แยกจากกันในตอนที่กำลังถูกพามาขายที่เกียวกุโด โดยชิโยะทราบในภายหลังว่าพี่สาวอยู่ที่ซ่องโสเภณีแห่งหนึ่ง ซึ่งเมื่อไปถึงเธอก็พบหญิงชราที่นั่งเฝ้าประตูอยู่และไม่ยอมให้เธอเข้าไป ในตอนนี้มีการบรรยายถึงท่าทางและการแต่งกายของหญิงชราคนนี้

ต้นฉบับ She sat leaning back against the door frame with her gray robe sagging partway open and her feet stuck out in a pair of zori. (P.95)

บทแปล หล่อนนั่งเอนหลังพิงกรอบประตู กิโมโนสีเทาที่สวมอยู่นั้นแหวก รำเท้าเปล่าเปลือยชักออกมาค้างคาอยู่นอกรองเท้า (น.181)

ในตัวอย่างนี้จะพบคำว่า “robe” ซึ่งสื่อความหมายถึงเครื่องแต่งกายประจำชาติของญี่ปุ่นที่เรียกว่า “กิโมโน” สำหรับในบริบทนี้ แม้ว่าจะไม่มีการบรรยายถึงเครื่องแต่งกายไว้อย่างละเอียด แต่ผู้แปลก็สามารถตีความจากบริบทโดยรวมของเนื้อหาจนนิยามว่า เป็นเรื่องราวที่เกิดขึ้นในประเทศญี่ปุ่น และจากเนื้อหาที่ผ่านมา ตัวละครแทบทุกตัวต่างแต่งกายด้วยชุดกิโมโน อีกทั้งเครื่องแต่งกายอีกชิ้นหนึ่งที่ปรากฏในตอนนี้เป็น “zori” ซึ่งเป็นรองเท้าแบบญี่ปุ่นชนิดหนึ่งที่เขาไว้สวมใส่กับชุดกิโมโน ดังนั้น เมื่อตีความจากบริบททั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น เครื่องแต่งกายของหญิงชราจึงน่าจะเป็นชุดกิโมโน ผู้แปลจึงเลือกใช้คำว่า “กิโมโน” ในการแปลคำว่า “robe” ในที่นี้เพื่อให้สื่อความหมายได้อย่างชัดเจนและสอดคล้องกับบริบทโดยรวมที่มีฉากในประเทศญี่ปุ่น

อีกตัวอย่างหนึ่งที่พบว่าผู้แปลใช้กลวิธีการแทนที่ด้วยคำที่มีความหมายเฉพาะมีดังต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 6

สถานการณ์ หลังจากที่ชิโยะได้พบกับมาเมฮาในงานศพของยายที่จัดที่สำนักเกอิชาแล้ว หลายวันต่อมาชิโยะจึงถูกเรียกตัวให้ไปพบมาเมฮาที่ห้องพักของเธอ ในตอนนี้เป็นการบรรยายถึงสภาพแวดล้อมในตอนเช้าที่ชิโยะกำลังเดินไปที่ที่พักของมาเมฮา

ต้นฉบับ With the weather so warm and lovely, quite a number of men and geisha were strolling along, admiring the weeping cherry trees whose tendrils drooped onto the surface of the water. (P.138-139)

บทแปล วันนั้นอากาศอบอุ่น มีแดดสดใส ผู้คนทั้งชายและหญิงจึงมาเดินเล่นริมลำธารเป็นจำนวนมาก ต้นซากุระทอดกิ่งอ่อนช้อยลงไปเหนือผิวน้ำดูงดงามยิ่ง (น.274)

ในตัวอย่างนี้จะพบคำว่า “cherry tree” ซึ่งมาจากคำศัพท์ว่า “cherry blossom” ซึ่งเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไปว่าหมายถึงต้น “ซากุระ” ซึ่งเป็นต้นไม้ประจำชาติของญี่ปุ่น คำว่า “cherry blossom” นี้มีการใช้กันอย่างแพร่หลาย จึงทำให้สื่อความหมายถึงต้นซากุระได้โดยง่าย

แต่หากพิจารณาที่ความหมายของคำศัพท์โดยตรงจะพบว่า “cherry tree” หรือ “cherry blossom” นั้นก็เป็นคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้วิธีการเทียบเคียงความหมายกับต้นไม้ที่มีลักษณะหรืออยู่ในวงศ์เดียวกับต้นซากุระ อีกทั้งต้นไม้ตระกูลเชอร์รี่ก็มีหลากหลาย ทั้งที่เป็นไม้ผลและไม้ออก หากพบคำว่า “cherry tree” ในบริบทอื่นที่ไม่ใช่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่น ก็อาจต้องพิจารณาถึงความหมายอีกครั้งว่าสื่อความหมายถึงต้นไม้ชนิดใด

วิธีการแปลโดยการแทนที่ด้วยคำที่มีความหมายเฉพาะนี้ ผู้แปลจำเป็นต้องมีความรู้ความเข้าใจในบริบทของเนื้อเรื่องและเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเทศญี่ปุ่น จึงจะสามารถเจาะจงถึงคำศัพท์ที่มีความหมายเฉพาะกว่าต้นฉบับได้ ซึ่งอาจจะใช้วิธีการตีความจากบริบทโดยรวมของเนื้อหา ประกอบกับความรู้เกี่ยวกับประเทศญี่ปุ่นด้วย

4. ปัญหาในการถ่ายทอดความหมาย

แม้ว่าคำศัพท์ภาษาอังกฤษที่พบในนวนิยายนั้น สามารถใช้สื่อความหมายถึงเนื้อหาทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นได้ในระดับหนึ่ง อย่างไรก็ตาม ในบางครั้งความหมายที่ได้อาจคลาดเคลื่อนไปจากเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่แท้จริงได้ เนื่องจากการถ่ายทอดความหมายถึง 3 ระดับด้วยกัน นั่นคือ การถ่ายทอดความหมายของสิ่งที่อยู่ในวัฒนธรรมญี่ปุ่นโดยใช้คำศัพท์ภาษาอังกฤษและการถ่ายทอดความหมายจากภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทย ดังจะขออธิบายในตัวอย่างต่อไปนี้

ตัวอย่างที่ 7

สถานการณ์ มาเมฮาเรียกตัวชิโยะไปพบที่ห้องพักของเธอในวันหนึ่ง หลังจากที่ได้พบกันในงานศพของชายที่สำนักเกอิชา ในตอนนี้มีการบรรยายถึงสภาพห้องของมาเมฮาเอาไว้

ค้นฉบับ	Not far away in an <u>alcove</u> hung a scroll written in a beautiful hand, which turned out to be a gift to Mameha from the famous calligrapher Matsudaira Koichi. (P.140)
บทแปล	ถัดจากเตาผิงไปหน่อยหนึ่ง เป็นรูปภาพแขวนผนังชนิดม้วนได้ และเป็นแผ่นยาวแคบแขวนยาวลงมา รูปภาพนี้สวยมาก เป็นของขวัญจากศิลปินชื่อดังคือคุณมัตสึไดระ โคอิชิ และเขาได้มอบให้แก่ मामะฮาด้วยตนเองเลยทีเดียว (น.276)

คำว่า “alcove” ในที่นี้ สื่อความหมายถึง “โทะโกะโนะมะ” (tokonoma - 床の間) ซึ่งเป็นส่วนที่เว้าเข้าไปในผนังเพื่อใช้เป็นที่พักสำหรับวางของตกแต่งในห้องแบบญี่ปุ่น คำว่า “alcove” โดยความหมายของคำศัพท์แล้ว หมายถึงส่วนที่เว้าเข้าไปในผนัง อาจมีพื้นที่ขนาดใหญ่หรือเป็นช่องเล็กๆ ก็ได้ และโดยทั่วไปแล้ว ในบ้านแบบยุโรปมักจะเป็นส่วนที่เว้าเข้าไปอยู่เหนือเตาผิงเพื่อใช้เป็นที่ยางของตกแต่ง การใช้คำว่า “alcove” เพื่อสื่อความหมายถึง “โทะโกะโนะมะ” จึงน่าจะเป็นคำศัพท์ที่ใกล้เคียงที่สุด

อย่างไรก็ตาม เมื่อถ่ายทอดความหมายเป็นบทแปล ผู้ศึกษาเห็นว่า ผู้แปลอาจจะเข้าใจว่า “alcove” มีลักษณะเหมือนกับสิ่งที่ปรากฏในบ้านแบบตะวันตก อีกทั้งในเนื้อหาเองยังอธิบายว่าเป็นบริเวณที่ใช้วางของตกแต่งเช่นเดียวกับลักษณะที่พบในบ้านแบบตะวันตก ดังนั้น ผู้แปลจึงได้แทนที่ด้วยคำว่า “เตาผิง” ซึ่งทำให้ความหมายทางวัฒนธรรมคลาดเคลื่อนไป เนื่องจากในบ้านแบบญี่ปุ่นดั้งเดิมส่วนใหญ่จะไม่มีการสร้างเตาผิงเอาไว้ในห้อง นอกจากในแถบทางภาคเหนือของญี่ปุ่น (Washitsu, 2010)

สำหรับปัญหาในข้อนี้ ผู้ศึกษาเห็นว่า เป็นช่องว่างที่เกิดขึ้นในกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวัฒนธรรมญี่ปุ่นสู่ภาษาอังกฤษและภาษาไทยตามลำดับ ซึ่งในแต่ละขั้นตอนความหมายอาจถูกลดทอนหรือขาดหายไป จึงทำให้ความหมายที่ได้ในขั้นตอนสุดท้ายนั้นคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริงทางวัฒนธรรม

5. สรุปและอภิปรายผล

กล่าวโดยสรุป กลวิธีที่ผู้แปลใช้ในการถ่ายทอดความหมายของคำศัพท์ภาษาอังกฤษนั้น สามารถสื่อความหมายถึงเนื้อหาทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นและสร้างความเข้าใจให้แก่ผู้อ่านฉบับแปลได้อย่างถูกต้อง อย่างไรก็ตาม คำศัพท์ภาษาอังกฤษที่ใช้อาจสร้างความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนได้ เนื่องจากความหมายบางส่วนอาจสูญหายไปในกระบวนการถ่ายทอดความหมาย

เมื่อพิจารณาจากผลการศึกษาและปัญหาที่พบ ก็ทำให้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างภาษาและวัฒนธรรมและผลกระทบที่มีต่อการแปล การใช้ภาษาต่างประเทศในการถ่ายทอดวัฒนธรรมหนึ่งๆ นั้นอาจทำให้ความหมายบางส่วนขาดหายไป หรือสื่อความหมายได้ไม่ครบถ้วน อีกทั้งนัยทางสังคมที่แฝงอยู่ในคำศัพท์ก็มีผลกระทบต่อความคิดและความรู้สึกของผู้อ่าน ซึ่งอาจทำให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดเกี่ยวกับวัฒนธรรมดังกล่าวได้

ในการแก้ปัญหาการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมเช่นนี้ การทำความเข้าใจบริบทและวัฒนธรรมของต้นฉบับเป็นสิ่งสำคัญ อีกทั้งประสบการณ์และความรู้พื้นฐานของผู้แปลก็มีส่วนช่วยให้การสื่อความหมายเป็นไปได้อย่างถูกต้องอีกด้วย

อนึ่ง ข้อสังเกตจากการศึกษาพฤติกรรมการแปลพบว่า ความใกล้ชิดของวัฒนธรรมส่งผลต่อความเข้าใจของผู้อ่านและผู้แปล สำหรับในกรณีนี้ วัฒนธรรมญี่ปุ่นมีความใกล้ชิดกับวัฒนธรรมไทยมากกว่าวัฒนธรรมตะวันตก ดังนั้น ผู้อ่านชาวไทยจึงน่าจะมีความคุ้นเคยกับเรื่องราวทางวัฒนธรรมญี่ปุ่นมากกว่าผู้อ่านที่เป็นชาวตะวันตก การทำความเข้าใจต้นฉบับและวัฒนธรรมในขั้นตอนการแปลจึงน่าจะเป็นไปได้อย่างราบรื่นและส่งผลให้การถ่ายทอดความหมายมีความถูกต้องตรงตามต้นฉบับสูง

เอกสารอ้างอิง

- Golden, A. (2005). *Memoirs of a Geisha* (10th ed.). New York: Vintage.
- Katan, D. (2004). *Translating Cultures: An Introduction for Translators, Interpreters, and Mediators*. Manchester: St. Jerome Publishing.
- Newmark, P. (1988). *A Textbook of Translation*. New York: Prentice Hall.
- Nida, E. A. (1964). Linguistics and Ethnology in Translation-Problems. In D. Hymes (Ed.), *Language in Culture and Society: A Reader in Linguistics and Anthropology* (pp.194-208). New York: Harper & Row Publishers.
- Washitsu. (2010, December 26). In *Wikipedia, The Free Encyclopedia*. Retrieved from <http://en.wikipedia.org/wiki/Washitsu>.

- พรรณิ ภาระโกชน. (2554). การศึกษาวัฒนธรรมญี่ปุ่นจากนวนิยายเรื่อง “*Memoirs of a Geisha*” ของ Arthur Golden และฉบับแปลภาษาไทย โดย วิทยาสะก้า. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาภาษาและวัฒนธรรมเพื่อการสื่อสารและการพัฒนา), มหาวิทยาลัยมหิดล.
- วิทยาสะก้า. (2548). *เกอิชา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศรีสารา.
- สัญญาวิ สายบัว. (2550). *หลักการแปล*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุพรรณิ ปิ่นมณี. (2549). *การแปลขั้นสูง (Advanced Translation)*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.